

sociolingvistika turkického světa

michal láznička

technikálie

- přednáška + diskuze k četbě
- moodle
  - <http://tiny.cc/trk-soclx-moodle>
  - heslo = kvergic
  - prezentace
  - četba
- konzultace
  - po 10 (nebo podle domluvy)
  - objednání emailem
  - na zoomu: <http://tiny.cc/konzultaceML>
- atestace
  - účast [10 %]
  - dvě anotace (max 400 slov) [40 %]
  - poslední setkání = diskuze o probraných tématech [50 %]

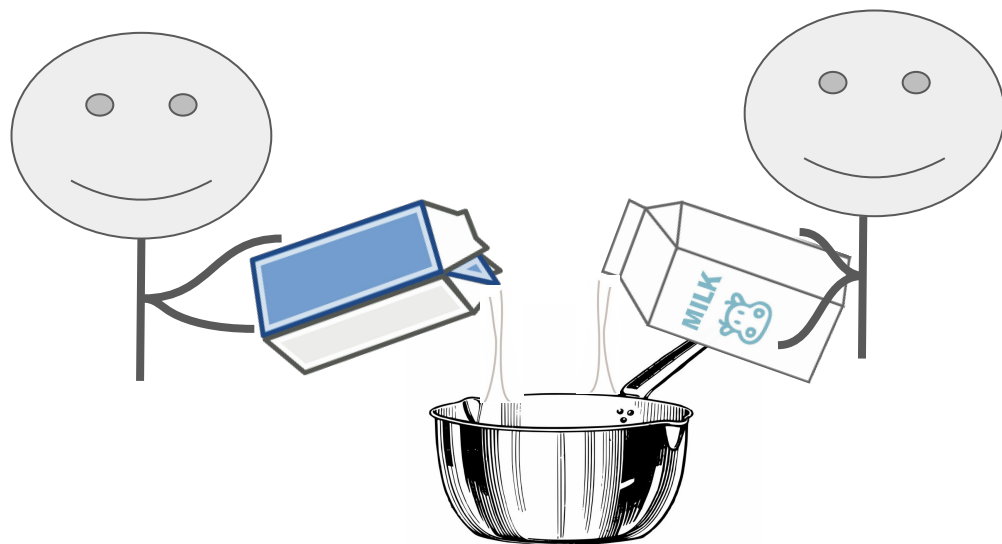
plán semestru

- obecný cíl = vztah jazyka a společnosti v turkickém světě
- obecný úvod k sociolingvistice
- jazyková politika a jazykové plánování v turecku
  - turečtina jako oficiální jazyk v pozdní osmanské říši a raném republikánském období
  - turecko jako multilingvní společnost? postavení kurdštiny
- dialekty turečtiny
- turečtina mimo turecko
  - jazyk a identita na kypru
  - turečtina jako minoritní jazyk na balkáně
  - turečtina v jazykovém kontaktu
- jazyková politika v postsovětském turkofonním prostoru

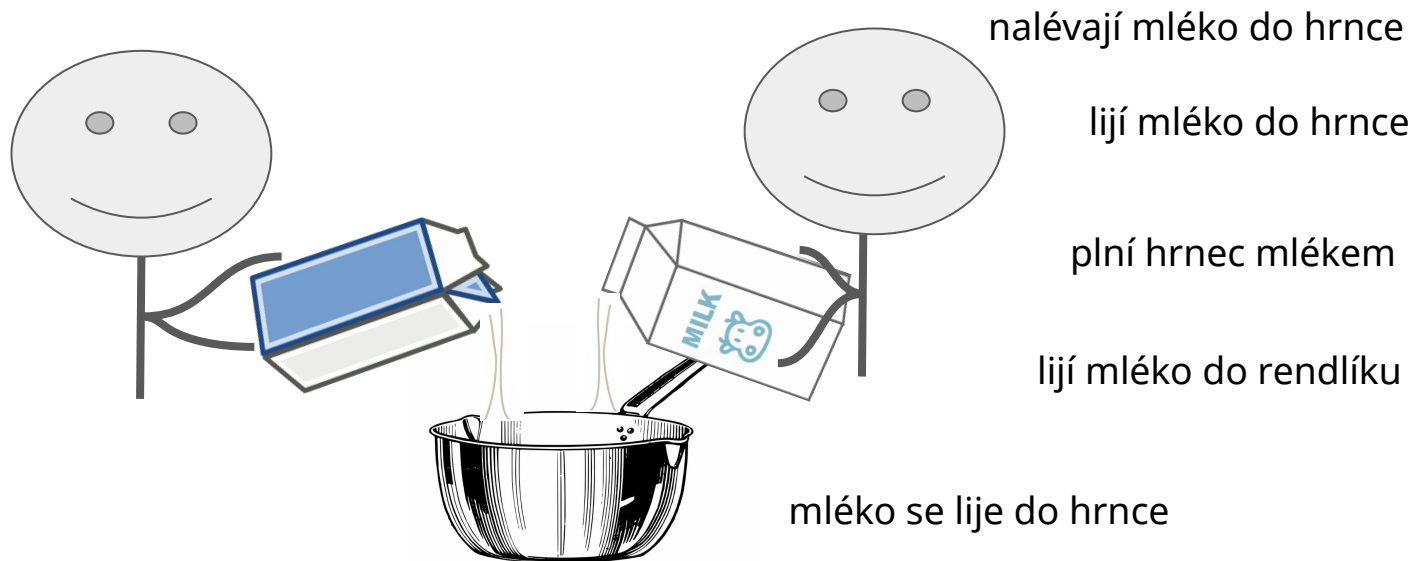
otázky?

sociolingvistika: co a jak

variacie v jazyce

variace v jazyce

variacie v jazyce

nalejvaj mlíko do hrnce

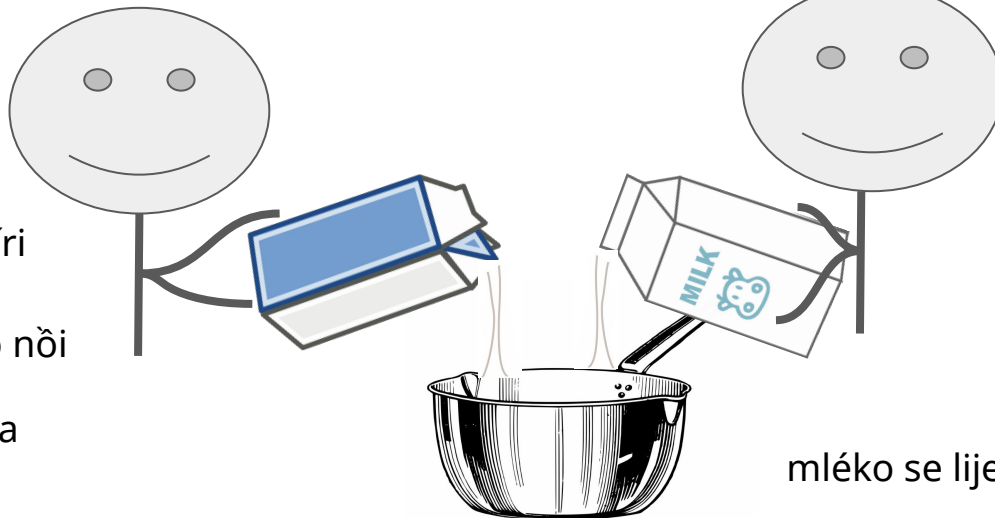
lijó mléko do hrnca

ola šourav o thud andi píri

họ đang đổ sữa vào nồi

wlewają mleko do garnka

nalievajú mlieko do hrnca

nalévají mléko do hrnce

lijí mléko do hrnce

plní hrnec mlékem

lijí mléko do rendlíku

mléko se lije do hrnce

přelévají mléko z krabic do hrnce

variacie v jazyce

nalejvaj mlíko do hrnce

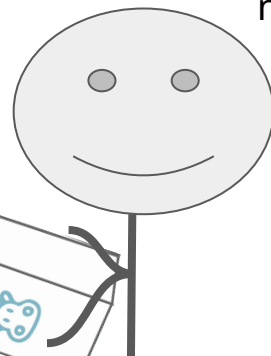
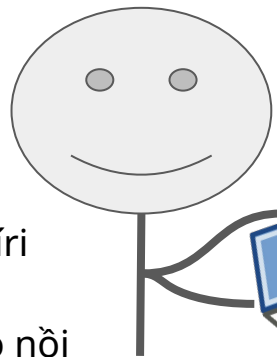
lijó mléko do hrnca

ola šourav o thud andi píri

họ đang đổ sữa vào nồi

wlewają mleko do garnka

nalievajú mlieko do hrnca

nalévají mléko do hrnce

lijí mléko do hrnce

plní hrnec mlékem

lijí mléko do rendlíku

mléko se lije do hrnce

přelévají mléko z krabic do hrnce

variace v jazyce

- plníme lahve mlékem
- rozlili jsme mléko

plníme mléko do lahví
mléko se rozlilo

variacie v jazyce

- plníme lahve mlékem
- rozlili jsme mléko

- nalila mléko do hrnce
- lijí

plníme mléko do lahví
mléko se rozlilo

*vylila hrnec mlékem
lijou

variance v jazyce

- plníme lahve mlékem
- rozlili jsme mléko

plníme mléko do lahví
mléko se rozlilo

- nalila mléko do hrnce
- lijí

*vylila hrnec mlékem
lijou

- gerçekleştirmedik
- tarihi roman

gerçekleştirilmedi
tarihsel roman

gerçekleşmedi
tarih romanı

variace v jazyce

- které mimojazykové faktory ji ovlivňují / předpovídají

variace v jazyce

- které mimojazykové faktory ji ovlivňují / předpovídají

variace v jazyce

- které mimojazykové faktory ji ovlivňují / předpovídají
- geografie

variace v jazyce

- které mimojazykové faktory ji ovlivňují / předpovídají
- geografie
  - regionálně podmíněná variace

variace v jazyce

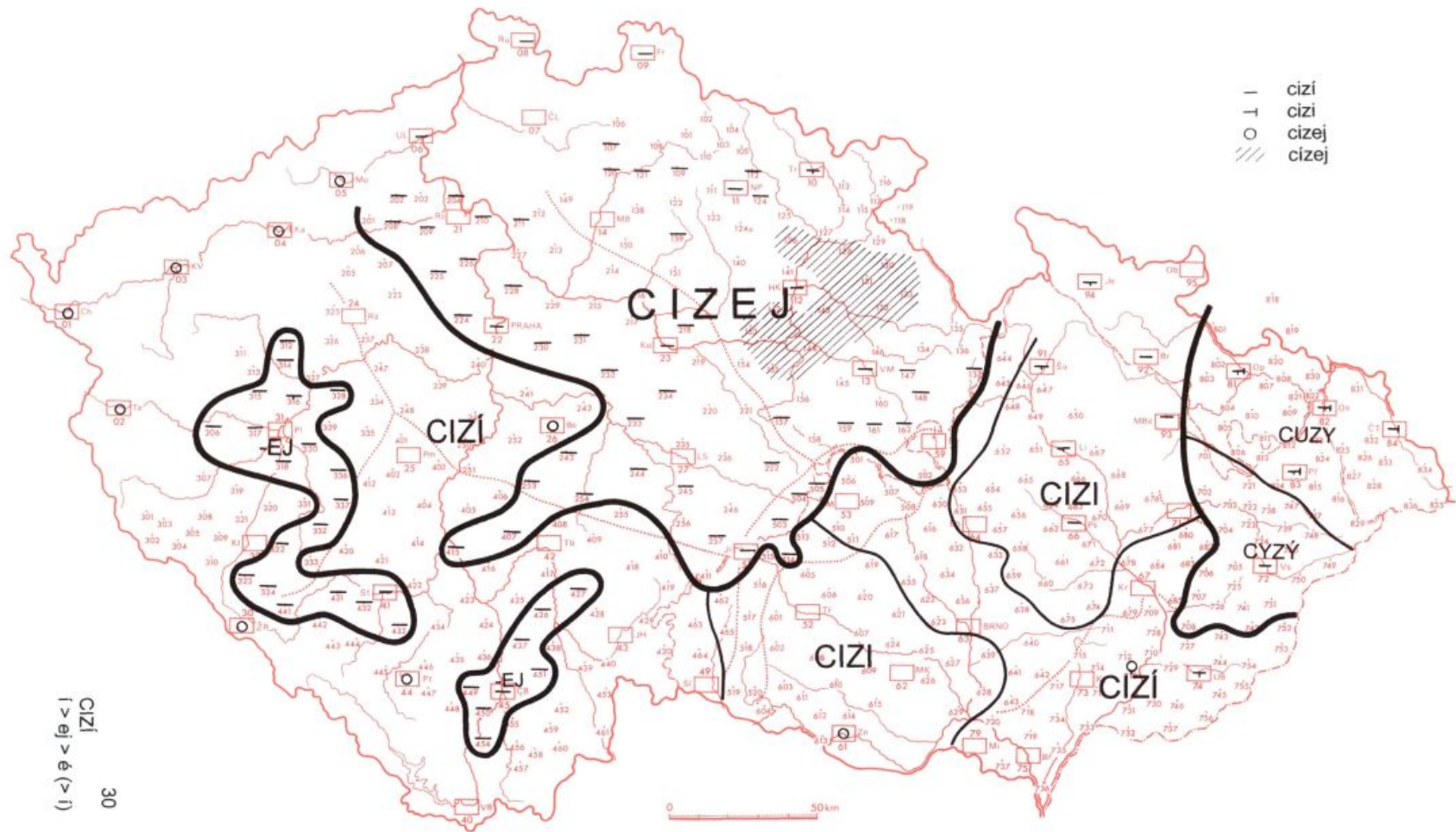
- které mimojazykové faktory ji ovlivňují / předpovídají
- geografie
  - regionálně podmíněná variace > dialektologie

variace v jazyce

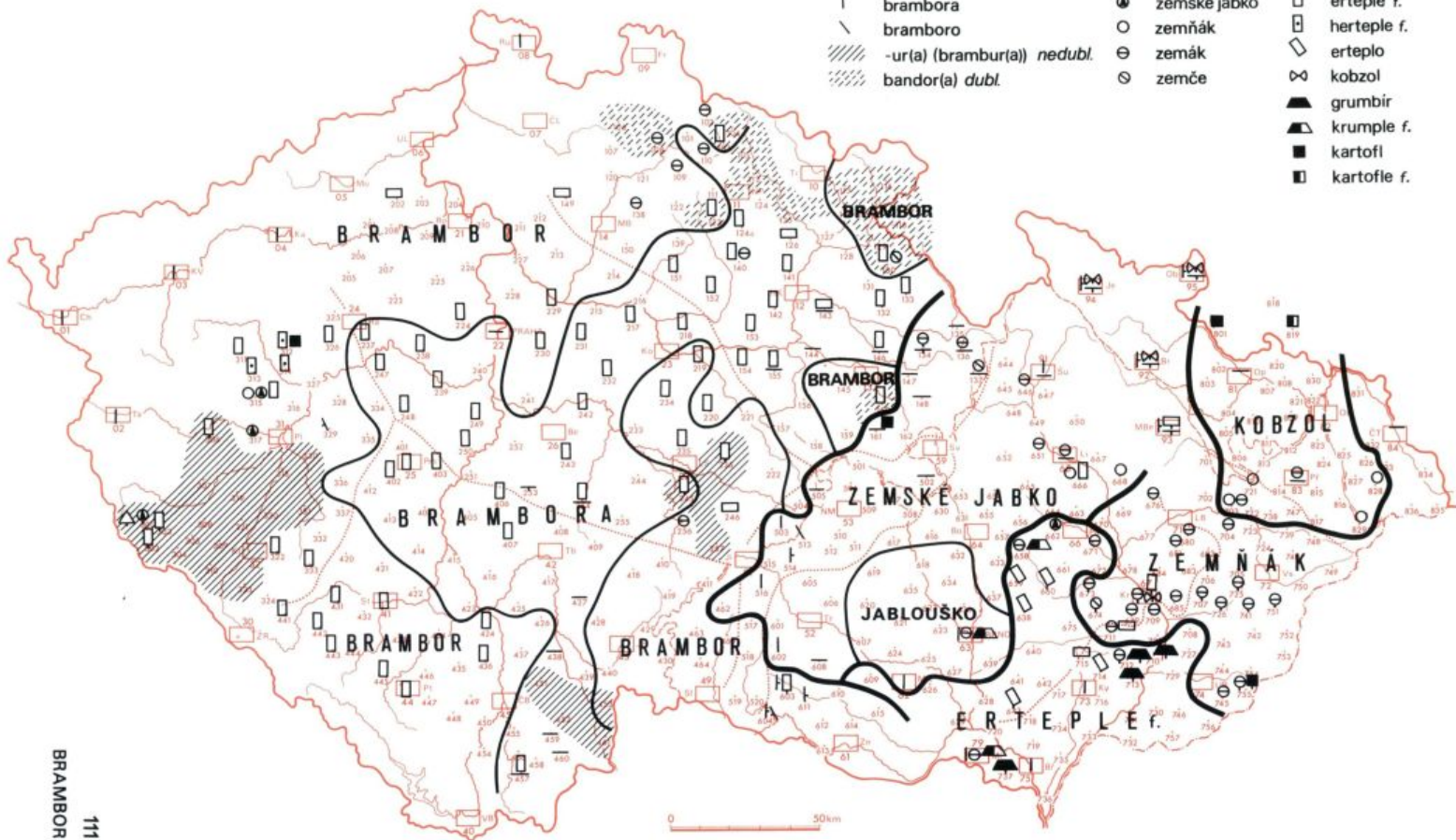
- které mimojazykové faktory ji ovlivňují / předpovídají
- geografie
  - regionálně podmíněná variace > dialektologie
    - popis regionálních variet a jejich vymezujících rysů

variace v jazyce

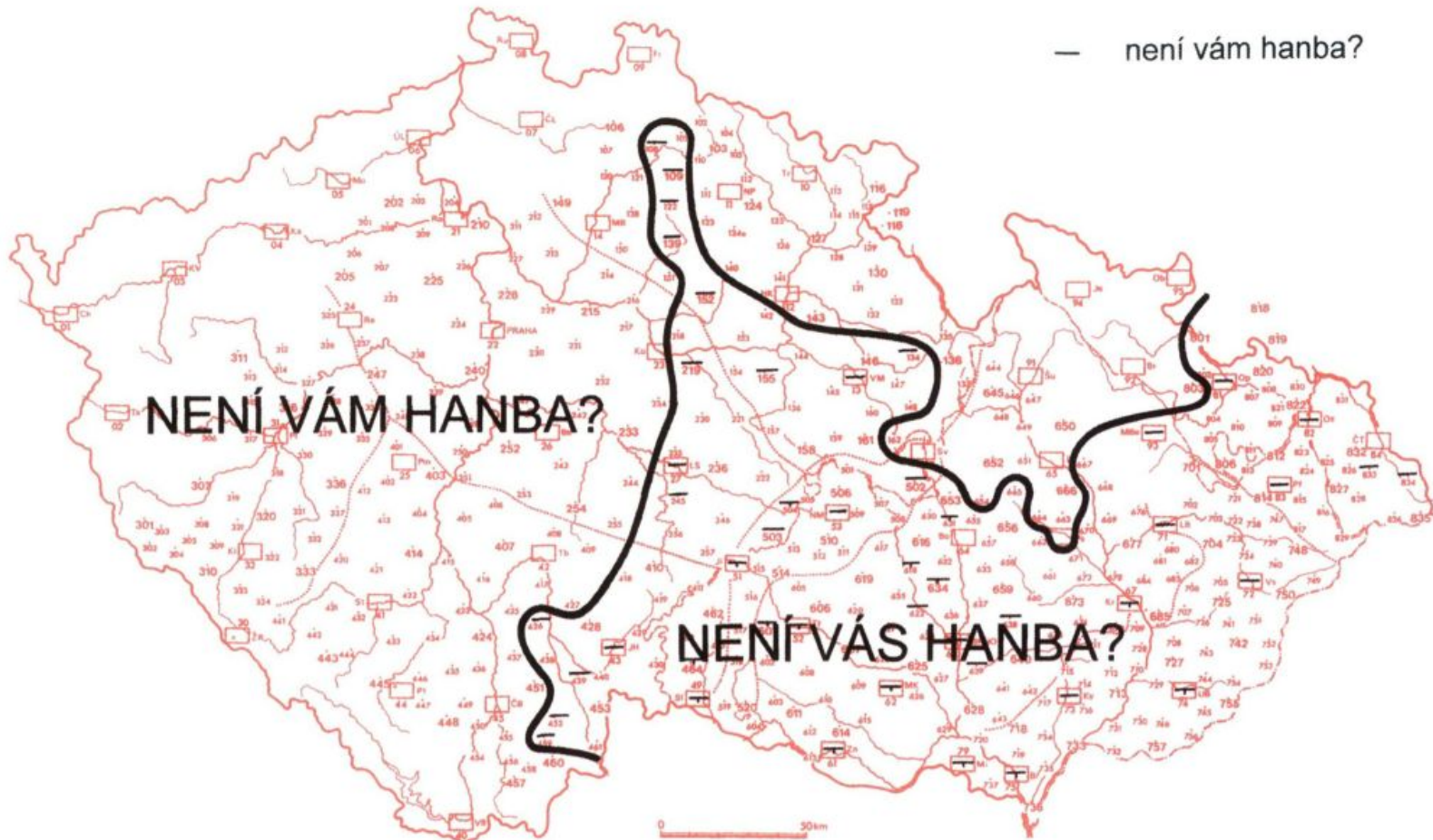
- které mimojazykové faktory ji ovlivňují / předpovídají
- geografie
  - regionálně podmíněná variace > dialektologie
    - popis regionálních variet a jejich vymežujících rysů > hledání izoglos

—	brambor	△	jabko	□	erteple
- - -	brambora	●	zemské jabko	□	erteple f.
\\ \\	bramboro	○	zemňák	□	herteple f.
////	-ur(a) (brambur(a) nedubl.	⊖	zemák	◇	erteple
////	bandor(a) dubl.	⊙	zemče	⊗	kobzol
				▲	grumbír
				▲	krumple f.
				■	kartofl
				■	kartofie f.

— není vám hanba?

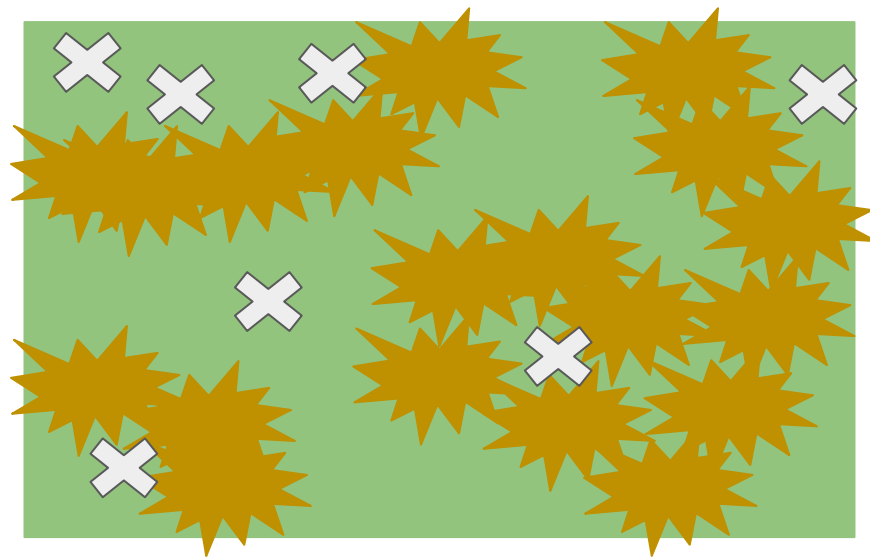
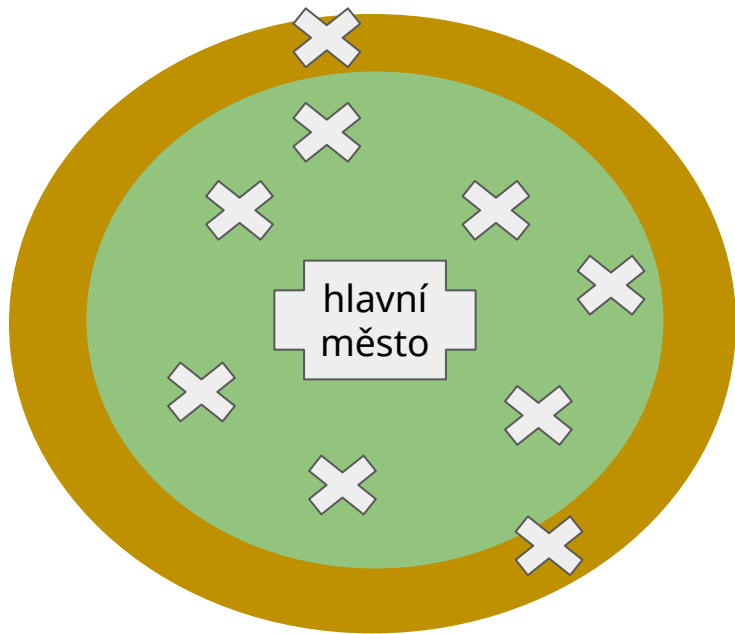
NENÍ VÁM HANBA?

NENÍ VÁS HANBA?

0 50 km

variace v jazyce

- které mimojazykové faktory ji ovlivňují / předpovídají
- geografie
  - regionálně podmíněná variace > dialektologie
    - popis regionálních variet a jejich vymežujících rysů > hledání izoglos
  - geografické a socioekonomické faktory ve vývoji dialektů
    - nivelizace
    - interdialekt

variace v jazyce

- které mimojazykové faktory ji ovlivňují / předpovídají

variace v jazyce

- které mimojazykové faktory ji ovlivňují / předpovídají

variace v jazyce

- které mimojazykové faktory ji ovlivňují / předpovídají

variace v jazyce

- které mimojazykové faktory ji ovlivňují / předpovídají
- sociální faktory

sociolingvistika

- jaký je vztah mezi variací v jazyce a sociální realitou
  - korelační studie
  - jedinec v jazykové komunitě
  - sociální význam jazykové variace

sociolingvistika

- jaký je vztah mezi variací v jazyce a sociální realitou
  - korelační studie
  - jedinec v jazykové komunitě
  - sociální význam jazykové variace
- jazykové proměnné a jejich korelace se sociologickými daty
  - mlín × mlejn
  - občané × občaňi
  - dům × barák
  - člověk, kterého viděla × člověk, co ho viděla

sociolingvistika

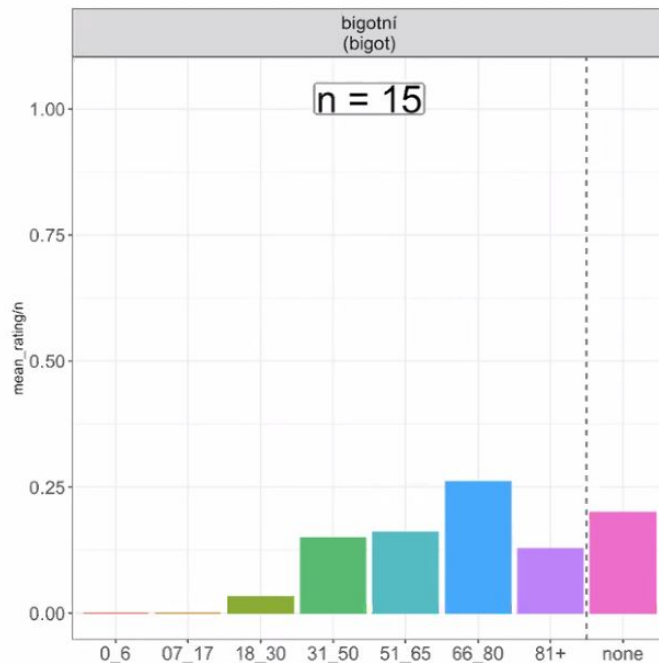
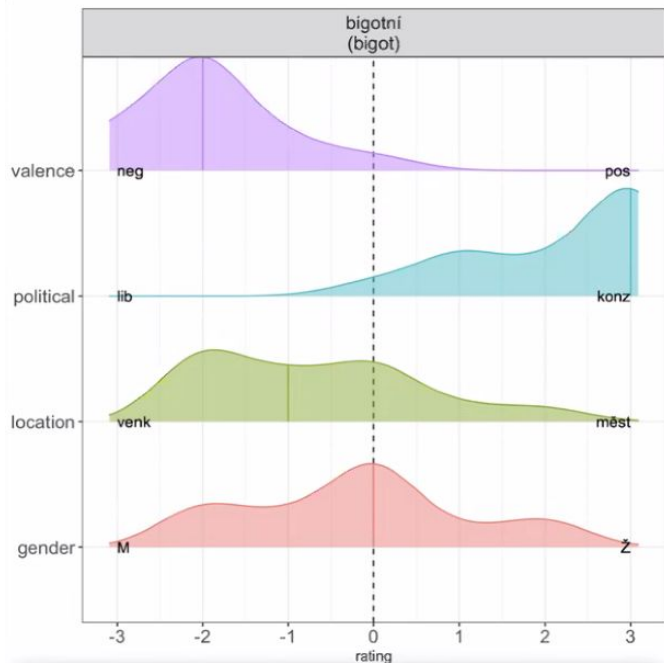
- jaký je vztah mezi variací v jazyce a sociální realitou
  - korelační studie
  - jedinec v jazykové komunitě
  - sociální význam jazykové variace
- jazykové proměnné a jejich korelace se sociologickými daty
  - mlín × mlejn
  - občané × občaňi
  - dům × barák
  - člověk, kterého viděla × člověk, co ho viděla
- různá míra nápadnosti

sociální dimenze užívání jazyka

- významné sociální proměnné
  - věk
    - *bylo to v pakulu × to byl hroznej cringe*
  - pohlaví
  - vzdělání
    - *data × datumy*
  - SES / sociální třída
  - etnicita
    - *dem do centrum*

Ratings

sociosémantika

sociální dimenze užívání jazyka

- jazykové postoje
  - prestižní × stigmatizované varianty
- významy / funkce variování
  - vyjádření příslušnosti skupině
  - solidarita × distance
  - mluvčí mají nad variací kontrolu (*agency*)
    - jazykem projektují různé identity s různými komunikačními partnery

buďte zdrav,
drahý kolego

eště dva řáky
pěkný tuříny,
prosim

jednotliví mluvčí a společnost

- různé soubory jazykových variant se používají v různých situacích
- psanost a standardizace jazyka

jednotliví mluvčí a společnost

- různé soubory jazykových variant se používají v různých situacích
- psanost a standardizace jazyka
  - jazyková ideologie prestižní, inherentně správné variety
  - ve společnostech s literární produkcí a omezenou gramotností může vzniknout **diglosie**

diglosie

- nerovnost variet z hlediska prestiže: vysoká (H) a nízká (L)
- stabilní a systematické užívání H nebo L v závislosti na doméně

diglosie

- nerovnost variet z hlediska prestiže: vysoká (H) a nízká (L)
- stabilní a systematické užívání H nebo L v závislosti na doméně
  - doma vs ve škole
  - na úřadě vs v obchodě
  - ...

diglosie

- nerovnost variet z hlediska prestiže: vysoká (H) a nízká (L)
- stabilní a systematické užívání H nebo L v závislosti na doméně
- rozdíly mezi H a L
  - literárnost a kodifikovanost
  - osvojování doma | ve škole
  - komplexnost
  - existence synonymních párů należících k H | L

diglosie

- nerovnost variet *nebo jazyků* z hlediska prestiže: vysoká (H) a nízká (L)
- stabilní a systematické užívání H nebo L v závislosti na doméně
- rozdíly mezi H a L
- příklady
  - moderní spisovná arabština a arabské dialekty
  - schwyzerdütsch a hochdeutsch
  - španělština a guaraní
  - spisovná a obecná čeština (?)
  - turečtina a kurdština (?)

jazyky v kontaktu

- tradiční evropský model/ideál jazyk + etnicita + území
  - = monolingvní společnost

jazyky v kontaktu

- tradiční evropský model/ideál jazyk + etnicita + území
  - = monolingvní společnost
- většina společností na světě je multilingvní

jazyky v kontaktu

- tradiční evropský model/ideál jazyk + etnicita + území
  - = monolingvní společnost
- většina společností na světě je multilingvní
  - všeobecný multilingvismus
  - asymetrický multilingvismus
  - “monolingvní multilingvismus”

co přináší multilingvní situace

- jazykový kontakt
  - lexikální a gramatické výpůjčky
  - kalky

co přináší multilingvní situace

- jazykový kontakt
  - lexikální a gramatické výpůjčky
    - devlet-i aliyye-i osmaniyye
    - nezaket
  - kalky
    - önsöz
    - isterim ki gelmeye

co přináší multilingvní situace

- jazykový kontakt
  - lexikální a gramatické výpůjčky
  - kalky
- přepínání a míchání kódů (code-switching / -mixing)

co přináší multilingvní situace

- jazykový kontakt
  - lexikální a gramatické výpůjčky
  - kalky
- přepínání a míchání kódů (code-switching / -mixing)
  - sometimes i'll start a sentence in spanish *y termino en español* (poplack 1980)
  - nikdy neodstoupím, nikdy. *nech* si to všichni zapamatují

co přináší multilingvní situace

- jazykový kontakt
  - lexikální a gramatické výpůjčky
  - kalky
- přepínání a míchání kódů (code-switching / -mixing)
  - sometimes i'll start a sentence in spanish *y termino en español* (poplack 1980)
  - nikdy neodstoupím, nikdy. *nech* si to všichni zapamatují
  - situační a metaforické přepínání
  - přepínání na hranici × uvnitř vět
  - transformace situace výběrem jazyka
  - tvoření a/nebo modifikace skupin

co přináší multilingvní situace

- možnost / riziko jazykové směny
  - multilingvní diglotická situace
  - destabilizace diglosie
    - H jazyk proniká do domén L jazyka
  - narušení mezigeneračního přenosu a eventuální zánik jazyka

co přináší multilingvní situace

- možnost / riziko jazykové směny
  - multilingvní diglotická situace
  - destabilizace diglosie
    - H jazyk proniká do domén L jazyka
    - narušení mezigeneračního přenosu a eventuální zánik jazyka
- formální úprava vztahů mezi jazyky
  - jazyková politika a jazykové plánování

jazyková politika a jazykové plánování

- jazyková politika
  - úprava vztahu jazyků/variet správními orgány

jazyková politika a jazykové plánování

- jazyková politika
  - úprava vztahu jazyků/variet správními orgány
  - možné přístupy státu k multilingvní situaci
    - asimilace
    - pluralismus
    - jazyková konfederace
    - internacionalizace

jazyková politika a jazykové plánování

- jazyková politika
  - úprava vztahu jazyků/variet správními orgány
- jazykové plánování
  - aktivita zájmové/mocenské skupiny
    - změna jazykových postojů
    - jazyková změna / směna

jazyková politika a jazykové plánování

- jazyková politika
  - úprava vztahu jazyků/variet správními orgány
- jazykové plánování
  - aktivita zájmové/mocenské skupiny
    - změna jazykových postojů
    - jazyková změna / směna
  - statusové plánování
  - korpusové plánování
  - akviziční plánování

sociolingvistika a fungování společnosti

- implikace sociolingvistických zjištění
  - prestiž a stigmatizace variet
  - jazykové stereotypy
  - jazykové postoje a ideologie
  - jazyková politika
- aplikovaný rozměr
  - přístup ke vzdělání
  - přístup ke statkům
  - diagnostické nástroje
  - úprava jazykové politiky
  - revitalizace